

مجموعه
مقالات قزوین

دفتر سوم

به کوشش مهرزاد برهبرستانی

سمیه مراقی

فهیمة جعفری

سرشناسه	پرهیزکاری، مهرزاد، ۱۳۴۹ - گردآورنده
عنوان و نام پدیدآور	مجموعه مقالات قزوین / به کوشش مهرزاد پرهیزکاری، [نهیة‌کننده] شهرداری قزوین، سازمان نوسازی و بهسازی شهر تاریخی قزوین، پایگاه میراث فرهنگی شهر تاریخی قزوین، سازمان میراث فرهنگی و صنایع دستی و گردشگری استان قزوین.
مشخصات نشر	تهران: روناس، ۱۳۹۰ -
مشخصات ظاهری	ج: مصور، جدول.
شابک	ج ۱: ۹۷۸-۹۶۴-۷۵۸۷-۶۳-۱؛ ج ۲: ۹۷۸-۹۶۴-۷۵۸۷-۶۴-۸؛ ج ۳: ۹۷۸-۹۶۴-۷۵۸۷-۶۵-۳
وضعیت فهرست نویسی	فایا
یادداشت	جلد سوم به کوشش مهرزاد پرهیزکاری، سمیه مراقی، فهیمه جعفری منتشر شده است.
یادداشت	ناشر جلد سوم ره‌آورد مهر است.
یادداشت	جلد سوم کتاب حاضر با حمایت انجمن دوستداران یادمان‌ها و سازمان میراث فرهنگی و صنایع دستی و گردشگری استان قزوین منتشر شده است.
مندرجات	ج ۲- با نگاهی به بلده
موضوع	شهرداری قزوین
موضوع	قزوین
موضوع	قزوین -- مقاله‌ها و خطابه‌ها
موضوع	قزوین -- تاریخ
شناسه افزوده	مراقی، سمیه، ۱۳۶۰ - گردآورنده
شناسه افزوده	جعفری، فهیمه، ۱۳۶۰ - گردآورنده
شناسه افزوده	شهرداری قزوین
شناسه افزوده	سازمان نوسازی و بهسازی شهرداری قزوین
شناسه افزوده	سازمان میراث فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری استان قزوین
شناسه افزوده	سازمان میراث فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری استان قزوین، پایگاه میراث فرهنگی شهر تاریخی قزوین
شناسه افزوده	انجمن دوستداران یادمان‌های ماندگار
رده بندی کنگره	DSR۱۲/۷۵۴ ۱۳۹۰
رده بندی دیویی	۹۵۵/۳۶۲
شماره کتابشناسی ملی	۲۵۴۵۹۵۵

مجموعه مقالات قزوین / دفتر سوم

به کوشش: مهرزاد پرهیزکاری / سمیه مراقی / فهیمه جعفری

ناشر: ره‌آورد مهر

تهران، بزرگراه نواب، خیابان محبوب مجاز غربی

کوچه حاج علی یزدی، پلاک ۵، طبقه چهارم، واحد ۱۱ | تلفن: ۵۵۷۴۵۲۳۱

با حمایت انجمن دوستداران یادمان‌های ماندگار

و سازمان میراث فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری استان قزوین

مدیر هنری: مسعود یزدان‌مهر

لیتوگرافی: ماوراء

چاپ و صحافی: حمزه‌ای

شمارگان: ۱۰۰۰ نسخه

چاپ نخست: ۱۳۹۲

شابک: ۹۷۸ - ۶۰۰ - ۹۳۲۸۸ - ۳ - ۳

قیمت: ۱۵۰۰۰ تومان

حق چاپ محفوظ است.

www.ketab.ir

اعضای شورای علمی:

دکتر احسان اشراقی، مهندس مهرزاد پرهیزکاری، دکتر قاصر تکمیل‌همایون

دکتر سیدمحمد دبیرسیاقی، مهندس سیدمهدی مجابی،

دکتر ناصر نوروززاده چگینی

فهرست

۹	پیشگفتار
۱۱	مقدمه
۱۲	مقدمه پدیدآورندگان
۱۵	قزوین و وجه تسمیه آن - سیدمحمد دبیرسیاقی
۲۳	درآمدی بر تاریخ‌نگاری قزوین - فواد پورآرین
۳۱	نگاهی به جامعه‌شناسی تاریخی شهر قزوین - ناصر تکمیل‌همایون
۵۱	نظام آموزشی در قزوین عصر صفوی - رقیه فراهانی فرد
۶۳	حماسه مدافعان لیسر - عنایت‌الله مجیدی
۷۷	گویش گازرخانی الموت - ولادیمیر ایوانف / ترجمه شهرام خداوردیان / توضیحات عنایت‌الله مجیدی
۹۱	زندگینامه خودنوشت سیدمحمد بحرالعلوم - مهدی نورمحمدی
۱۰۷	عَجَز: معرفی امانت‌گتاری اجساد در امامزاده حسین قزوین - فریبا محمدی
۱۲۳	آب‌انبارهای شهر قزوین، تحلیلی بر نوع پلان‌های به کار گرفته شده ... - سمیه مراقی
۱۳۹	کاروانسرای سعدالسلطنه قزوین، مجموعه‌ای آسیب دیده از توسعه شهری ... - الهام حاجی‌ملکی
۱۶۳	بازخوانی تاریخی - کاالبدی مسجد حیدریه قزوین - بتول صحراکاران، فرشاد جمشیدی
۱۸۵	طراحی بر پایه الگوهای مسکن سنتی، ... - عاطفه رحمانی
۱۹۹	مروری بر مرمت برج‌های خرقان قزوین - مهرداد پرهیزکاری

پیشگفتار

هدف از چاپ مجموعه حاضر انتشار نتایج مطالعاتی است که توسط اساتید و محققین در یک دهه اخیر انجام شده است. برخی از این مطالعات حاصل پروژه‌هایی است که در سازمان انجام شده و مابقی متعلق به پژوهش‌گران مستقلی است که در حوزه‌های مختلف شناخت قزوین فعالیت دارند. پروژه‌های انجام شده در سازمان چه آنها که تماما و یا قسمتی از آنها دارای ماهیت پژوهشی و مستندسازی است و چه پروژه‌های اجرایی و فعالیت‌های نظارتی، همواره نتایجی به دنبال دارند که از نقطه نظر تاریخی دارای اهمیت بسیاری است، زیرا بخشی از شناخت کالبدی و فرهنگی امروز را برای آیندگان به یادگار می‌گذارد. اما آنچه توسط محققان مستقل انجام شده، حاصل مطالعه و تجربیات شخصی است که با توجه به وضعیت و مشکلات عدیده‌ی این عرصه، نیازمند از خود گذشتگی بسیار است. به طور کلی مقالات این مجموعه را می‌توان دو دسته تقسیم کرد یکی مقالاتی است که زمینه‌های کالبدی داشته و با بناها و محوطه‌های تاریخی ارتباط می‌یابد، و دسته دوم که زمینه‌های غیرکالبدی و فرهنگی دارند. دسته اول شامل مقالاتی با موضوعات امانت‌گذاری اجساد در امامزاده حسین، آب‌انبارهای قزوین، کاروانسرای سعدالسلطنه، مسجد حیدریه، الگوهای مسکن سنتی و مرمت مسجدالنبی و برج‌های خرقان است؛ و دسته دوم با مقالاتی در نام و تاریخ‌نگاری قزوین، جامعه‌شناسی شهر، آموزش در عصر صفوی، نگاهی نو به دفاع قلعه‌ی لمسر در برابر حمله مغول، گویش گازر خانی و زندگی‌نامه بحر العلوم دارای موضوعات واژه‌شناسی، تاریخ، جامعه‌شناسی، زبان‌شناسی و شخصیت‌های برجسته قزوین است.

آماده‌سازی و چاپ مجموعه، طی تفاهمی به انجمن دوستداران یادمان‌های ماندگار واگذار گردید و مدیریت علمی آن را نیز آقای مهندس پرهیزکاری بر عهده گرفت. حاصل این همکاری چاپ و انتشار اثر حاضر بوده که امیدوار است مقبول نظر خوانندگان و پژوهشگران قرار گیرد. در پایان لازم می‌داند امتنان خود را از اعضای شورای علمی و تمامی دست‌اندرکاران و پدیدآورندگان این مجموعه ابراز داشته و امید است با ادامه فعالیت در این عرصه موجبات انتشار مطالعات بیشتری را فراهم سازند.

حمیدرضا قاسمی

مدیر کل میراث فرهنگی

صنایع دستی و گردشگری

استان قزوین

مقدمه

ارزش‌های میراثی هر شهر ریشه در فرهنگ و پهنه‌ی جغرافیایی آن مکان دارد. شکل‌گیری معماری، شناسه‌های فرهنگی و بوم‌شناختی هر شهر در طول تاریخ نسل‌ها به گونه‌ای نمود یافته است. متأسفانه در سده‌های اخیر با گسترش علوم و فنون و توسعه صنعت، شاهد بی‌توجهی به این ارزش‌ها هستیم؛ با توجه به نقش سازمان‌های مردم‌نهاد در امر شناسایی و حفاظت بناها و بافت‌های تاریخی و در راستای اعتلای فرهنگ پیشینیان، وظیفه خود دانستیم که در این راه گامی هر چند کوچک برداریم، چرا که بر این باوریم این نهادها به عنوان بازوی توانمند ارگان‌های دولتی، نقش بارز و قابل توجهی در فرهنگ‌سازی و جلب مشارکت‌های اجتماعی در حفاظت از بناها و بافت‌های تاریخی دارند.

اینک فرصتی فراهم شده تا انجمن دوستداران یادمان‌های ماندگار، گامی در راستای اشاعه‌ی شناخت میراث ماندگار فرهنگ قزوین برداشته و با مشارکت در تهیه و انتشار این مجموعه، یادمانی را به علاقه‌مندان فرهنگ و میراث فرهنگی قزوین ارائه نماید.

بیتول صحراکاران

دبیر انجمن دوستداران یادمان‌های ماندگار

مقدمه پدیدآورندگان

امروزه تعداد پروژه‌ها و پژوهش‌های قابل توجهی در زمینه‌های مختلف شناخت قزوین، در سطوح مختلف انجام می‌پذیرد که نتایج آن در دسترس همگان قرار نمی‌گیرد. این موضوع باعث می‌گردد تا بسیاری از مطالعات فراموش شده، برخی مطالعات به دلیل عدم آگاهی، دوباره و چندباره انجام شده و دانش شناخت قزوین با رشد نازلی روبرو گردد. هدف از گردآوری و چاپ مقالات قزوین همانا نشر نتایج مطالعات انجام شده و ایجاد انگیزه برای گسترش دامنه تحقیقات مرتبط با قزوین در رشته‌های مختلف است. تنها با انتشار این نتایج است که دانش شناخت قزوین گسترش یافته و به سطح بلوغ می‌رسد.

هدف موصوف موجب شده تا علیرغم مشکلات بسیاری که بر سر راه گردآوری و انتشار مجموعه مقالات قزوین قرار دارد، با ثبات قدم گام برداشته و اینک دفتر سوم این مجموعه به پژوهشگران و علاقه‌مندان مطالعات ایران‌شناسی تقدیم می‌گردد.

دفتر سوم مقالات قزوین با ایجاد نظام نوینی نسبت به مجموعه‌های قبلی، سعی در بالا بردن کیفیت مقالات و تداوم انتشار مجموعه داشته است. یکی از مهم‌ترین برنامه‌های پیش رو در نظام جدید، تشکیل دایره‌ای از افراد فعال در حوزه مطالعات قزوین‌شناسی است. شناسایی و ارتباط مستمر این پژوهشگران، رمز ادامگی حیات مجموعه مقالات قزوین است. همچنین تضمین استمرار انتشار مجموعه مقالات قزوین، در نظر است تا با جذب حمایت‌های لازم، مجموعه مقالاتی با موضوعات ویژه منتشر نماید تا گام بلندتری در نیل به اهداف مجموعه، برداریم. در این مجموعه سعی بر بالا بردن کیفیت مقالات بوده و تمهیدات جدید به تدریج در مجموعه‌های آتی اعمال شده، که تأثیر آن در آینده محسوس‌تر خواهد شد.

دفتر حاضر که سومین مجلد از مجموعه مقالات قزوین است، با همکاری و حمایت انجمن دوست‌داران یادمان‌های فرهنگی و اداره کل میراث فرهنگی صنایع دستی و گردشگری استان قزوین منتشر می‌گردد. حامیان مجلدات پیشین نیز شهرداری قزوین، سازمان نوسازی و بهسازی قزوین، اداره کل میراث فرهنگی استان و پایگاه میراث فرهنگی شهر تاریخی قزوین بودند. مشارکت مسئولین دستگاه‌های یاد شده، چاپ و انتشار این دفتر و مجموعه‌های قبلی را امکان‌پذیر نموده است و لذا در پدیدآمدن این مجموعه مقالات قزوین سهم بسزایی دارند.

لازم است از تمام کسانی که در پدید آوردن این دفتر، با تمام توان حمایت نموده‌اند: مدیرکل محترم سازمان میراث فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری استان قزوین: جناب آقای قاسمی، معاونت وقت سازمان جناب آقای دیزانی، دبیر محترم انجمن یادمان‌های ماندگار سرکار خانم صحراکاران و دیگر همکاران انجمن تقدیر به عمل آورد.

همچنین مراتب قدردانی وافر خود را از اعضای شورای داوری که با صبر و علاقه، مقالات را مطالعه و داوری نموده‌اند، و از تمامی اساتید و پژوهش‌گرانی که با ارائه مقاله در شکل‌گیری این مجموعه همکاری داشته‌اند، ابراز دارد.

صهرزاد پرهیزکاری

فهیمة جعفری

سمیه مراقی